

Roskilde Landevej gennem Tiderne.

Af J. T. Lundbye og V. Hermansen.

Oldtidsveje i Københavns Amt.

Det kan ved første Øjekast synes at være en uløselig Opgave at ville skaffe Klarhed over, paa hvilke Steder Oldtidens Færdselslinier har ligget. De mange Aarhundreder, der er gaaet, den stærke Opdyrkning af Landet, selve Oldtidsvejenes Karakter af kun at være Stier, ad hvilke man har bevæget sig til Fods eller til Hest, og endelig de moderne Vejanlæg med deres Kørebaner og Grøfter — alt dette gør det naturligvis vanskeligt, ja næsten umuligt, for Forskningen at komme til sikre Resultater. Men naar dette er indrømmet, maa man samtidig hævde, at helt uden Hjælpemidler til at løse Spørgsmaalet er vi dog ikke. For det første er det ikke alle vore nuværende Veje, der dækker de gamle Færdselsaarer. I mange Tilfælde har man i Tidens Løb forladt de oprindelige Linier og valgt andre Retninger, og under saadanne Omstændigheder kan man da ofte finde *de gamle Vejes Spor* i Skove eller paa uopdyrkede Heder og paa den Maade danne sig en Forestilling om, hvor Færdselen har gaaet i tidligere Tid. Men det lader sig ikke nægte, at disse Rester af fordums Veje i Almindelighed er saa smaa og brudstykkeagtige, at de alene ikke kan oplyse os om den sammenhængende Færdsels Forløb, og vi maa derfor ty til andre Midler for at faa tegnet de gamle Vejkort.

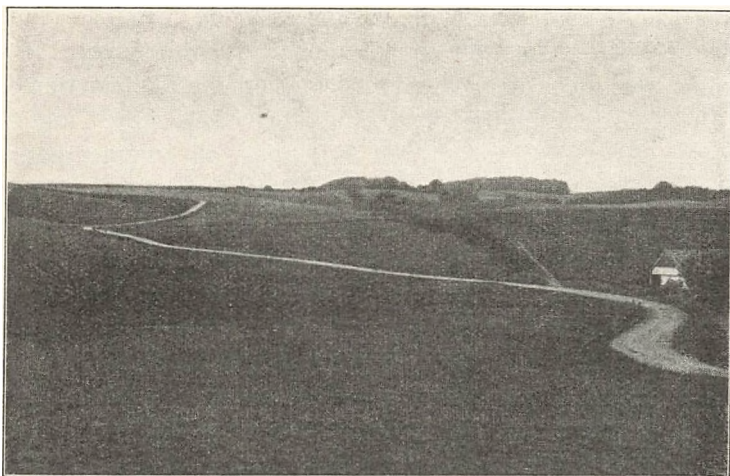
Her har da navnlig den tidligere Nationalmuseumsdirektør, Dr. phil. Sophus Müller givet et meget betydeligt Bidrag, idet han gennem en Række Undersøgelser¹⁾ har fastslaaet, at *Gravhøjene* i Oldtiden er blevne lagte langs med Vejene. Hvor der derfor er bevaret tilstrækkelig mange Høje, vil man ved

at trække en Linie langs med dem med nogenlunde Sikkerhed kunne finde Oldtidens Veje.

I Egnen omkring København har Opdyrkningen imidlertid været saa intensiv i de sidste Aarhundreder, at de mange Oldtidsminder, som vi véd har været her²⁾), næsten ganske er forsvundne, og det vil derfor ikke være muligt paa dette Grundlag at tegne et sikkert Billede af Amtets Oldtidsveje.

Som et tredje Middel til at blive klar over, hvor Bebyggelsen — og dermed ogsaa Vejene — har været i Oldtiden, har vi endelig *Beliggenheden af Kilderne*. Hvor forskellige end Fortidens Levevilkaar har været fra senere Tiders, eet har Mennesket dog altid maattet have for at leve: Adgang til det ferske Vand. Men da er det ogsaa let forstaaeligt, at man tidligt har foretrukket det friske Kildevand, der var til Raadighed baade Sommer og Vinter, for det mindre tillokkende Overfladevand, der om Sommeren var meget forurenat og om Vinteren ofte frøs til, og at man derfor valgte at lægge sine Boliger dér, hvor Kilderne sprang frem. Ganske vist er mange Kilder blevne udtørrede ved Byernes Vandvindingsanlæg og Jordens Opdyrkning med den dertil hørende Afvanding og Dræning, men en Del er der dog endnu tilbage, og andre kan man ud fra Terrænets Form og de geologiske Forhold bestemme Pladsen for.

Ved at tage alt dette Materiale til Hjælp bliver det muligt at rekonstruere Oldtidens Bebyggelser rundt i Amtet, og paa denne Maade kan man straks udpege Egnen ved Roskilde som et Sted, hvor der utvivlsomt har levet Mennesker meget langt tilbage i Tiden. Cand. mag. Therkel Mathiassen³⁾) har paavist Ertebøllekulturens Bopladser (Køkkenmøddingerne) ved Roskilde Fjord og gjort opmærksom paa, hvorledes der har været særlig bebygget omkring Sydspidsen af Kattinge Vig. Gravhøje fra Sten- og Broncealderen baade i Boserup Skov og langs Kornerup Aa ned til Lejre er tydelige Vidnesbyrd om, at denne Bebyggelse har holdt sig paa denne Egn gennem alle de følgende Aarhundreder. Ogsaa i Egnen ved Roskilde træffes Gravhøje, baade Vest for Byen og Nordøst for den, omkring Himmelev, medens de selvfølgelig i Tidens Løb er jævned med Jorden ved Opdyrkning og Bebyggelse paa selve Byens Terræn.

Vej ved Abbetved mellem Kirke Saaby og Lejre.

Typisk Prøve paa en gammel Vejstrækning, der har beholdt Stiens gamle Bugtninger.

De ældste Vejlinjer har selvfølgelig kun haft lokal Betydning og ført fra den ene Boplads til den anden, og i hvert Fald paa disse Egne er der efterladt os for faa Minder om Oldtidsbebyggelsen, til at vi kan danne os noget rigtigt Billede af disse lokale Veje. Men tager man en større Bebyggelse under eet, vil den have grupperet sig om et Samlingssted, hvor man er kommen sammen til religiøse Fester eller Afgørelse af fælles Anliggender, og hvor Egnen rimeligvis har haft sine Helligdomme. Saadanne Samlingssteder har man selvfølgelig ogsaa valgt paa Steder, hvor der har været Adgang til Drikkevand for Mennesker og Dyr; men tillige maa vi antage, at man saa vidt muligt har valgt at komme sammen paa Bakker med en vid Udsigt, ganske som det meget ofte finder Sted den Dag i Dag. Dels er der altid noget umiddelbart dragende ved et saadant Sted som Festplads, og dels bliver en Forsamling ikke overrumplet her, hvad der kan have spillet en stor Rolle under primitive Forhold. I hvert Fald ser vi da, at Tingstederne i langt senere Tider fortrinsvis har været lagt paa høje Bakker med den frie Udsigt.

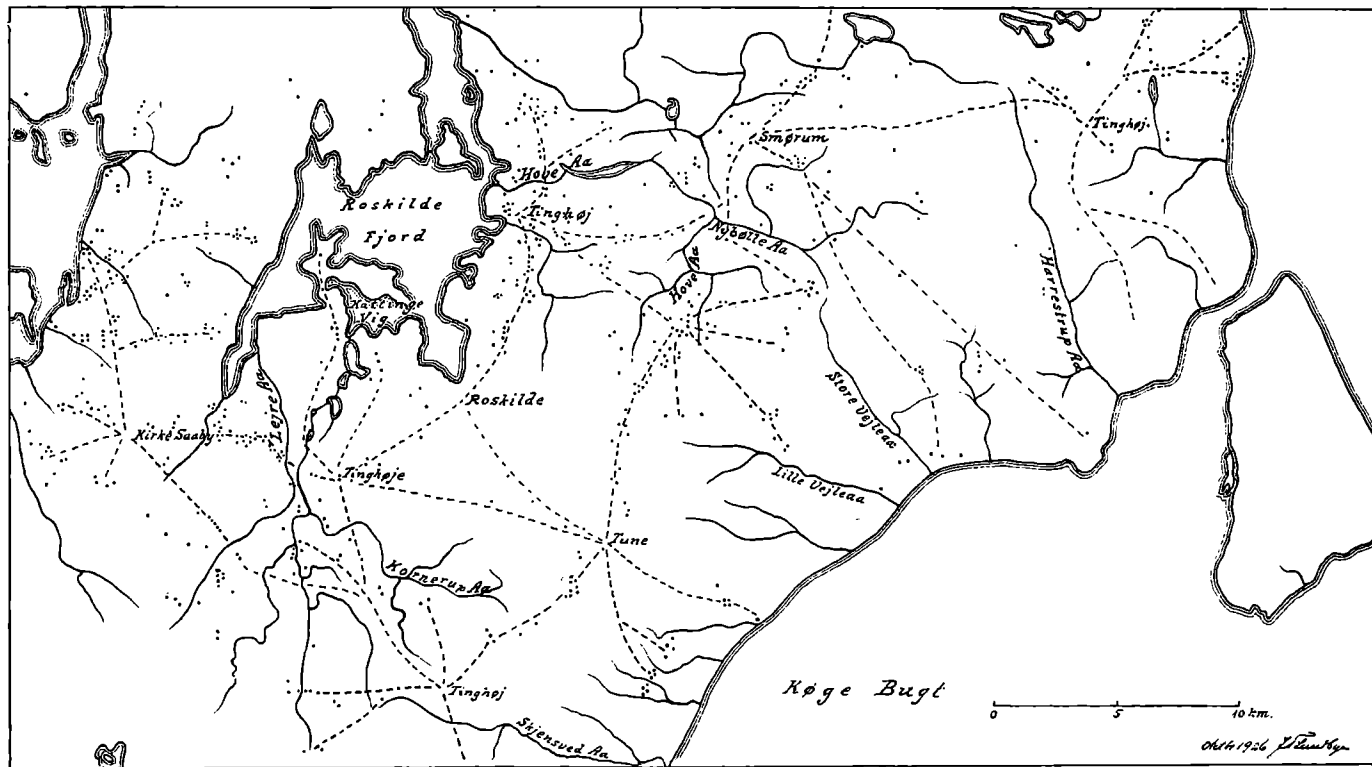
I Egnen Syd for Roskilde Fjord er der saaledes to Steder, der endnu udpeges som gamle Tingsteder. Det ene er nogle

Høje Nord for Helvigmagle mellem Lejre og Glim, der endnu bærer Navnet Tinghøje, og det andet er Bondetinget i Roskilde, som vides at have været Tingsted for Sømme Herred. I Roskilde er der jo Kildevand nok¹), og ved de andre Tinghøje ligger der en Kilde tæt ved i Retning af Lyngagergaard. Begge disse Steder kan have været Samlingssteder for de respektive Egne meget langt tilbage i Tiden.

Mellem Roskilde Fjord og Kjøge Bugt er Afstanden kun 15 km, og Terrænet hæver sig mellem Tune og Reerslev til en Højde af 69 m over Havet, saa at der er gode Betingelser for Fremkomsten af Kilder baade omkring Roskilde Fjord og langs Kjøge Bugt. Navnlig ved Kagstrup og Solrød, hvor Bryozokalken, som her danner Undergrunden, naar op til 10-12 m over Havfladen, dannes der langs Bugten en Række Kilder af de Vandaarer, som bevæger sig langs Kalkens Overflade. De store Mosestrækninger, som nu ligger mellem Taastrup-Kjøge-Landevejen og Bugten, har i sin Tid været en Vig ind fra Kjøge Bugt, og den Sandtange, „Jernen”, langs Solrød Strand, hvor de moderne Sommerhuse nu er byggede, er opstaaet som en Klittange, der efterhaanden har aflukket denne Vig fra den store Bugt, paa samme Maade som Holmsland Klit har aflukket Ringkøbing Fjord i vore Dage. Ved denne Vig og Kilderne langs dens Vestside har Oldtidsfolket haft en ganske ideel Boplads, og at de ogsaa har udnyttet den, ser man tydeligt af de mange Gravhøje, der endnu er bevarede paa Skraaningerne ned imod Moserne.

Som et naturligt Samlingspunkt for denne Egn kan man udpege Tune, der baade ligger omtrent paa det højeste Punkt med en udmærket Udsigt over hele det skraanende Terræn ned til Kjøge Bugt, og tillige er en gammel Herredsby, hvorefter Tune Herred, der strækker sig fra Lille Vejleaa imod Nord til Skjensved Aa imod Syd, er opkaldt.

Ligesom vore Hovedveje og vigtigste Jernbanelinjer forbinde Landenes Hovedstæder og Provinsernes Hovedbyer med hinanden, har Oldtidens større Vejlinjer ogsaa forbundet de forskellige lokale Samlingssteder med hinanden. Naar man samledes til Offer og Fest, mødte fremmede Handelsmænd op for at købe og sælge, og Handelstransporterne har saaledes

Gravhøje, Veje og Samlingssteder i Oldtiden.

slidt de Spor af Oldtidens Hovedfærdselsveje, som sine Steder endnu kan ses den Dag i Dag.

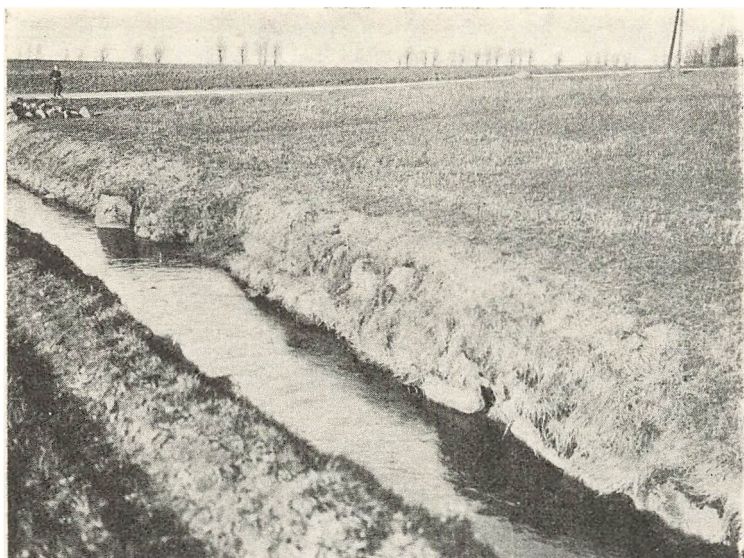
Forbinder man nu de to antagne Samlingssteder for Oldtidsfolkene i Tune og Roskilde med hinanden, faar man en Vejlinje, der har gaaet lidt sydligere end den Vej, som nu gaar mellem Tune og Roskilde over Vindinge.

Trækkes derimod Linjen mellem Tune og Tinghøjene ved Helvigmagle, passerer man ikke mindre end 3 Byer: Tjæreby, Kamstrup og Darup, og adskillige Strækninger af denne Vejlinje benyttes ogsaa endnu. Langs denne Vejlinje ligger Grønhøj omtrent midt imellem Tune og Tjæreby, og Byhøj ved Kamstrup.

Prøver man paa at tegne Linjen mellem Tinghøjene ved Helvigmagle og Roskilde, ser man, at en saadan, nu fuldstændig forsvunden, Oldtidsvej har passeret St. Olafs Høj og Hyrdehøj foruden flere udpløjede Høje, som endnu tydeligt kan spores i Terrainet.

To af de Vejlinjer, der nu fører ud fra Tune, har altsaa i det væsentlige fulgt de samme Retninger som Oldtidsvejene, og det ligger da nær at prøve endnu flere af disse Linjer.

Fra Tune fører nu en Vej imod Sydøst til Snoldelev og videre til den gamle Vej imellem Roskilde og Kjøge. At dette er en gammel Vej fra Stenalderen, kan der ikke være Tvivl om, thi omtrent midt imellem Tune og Snoldelev har der ligget en Langdysse lige ved Vejen og netop i dennes Retning. Tænker man sig Vejen fortsat Vest for Jernbanen, vil Vejlinjen passere den endnu bevarede, store og smukke Maglehøj og Stedet, hvor en anden Gravhøj, som nu er jævnet med Jorden, har ligget. Ved Fynbohus mellem Ramsøllille og Benzonseje kommer der saa et endnu bevaret Vejstykke, som fører til Ørsted, og som paa den anden Side af denne By peger i Retning af en Høj, der bærer Navnet Tinghøj. Det er meget naturligt at tænke sig, at der i Oldtiden har været et Samlingssted her. Stedet ligger højt i Forhold til Omegnen, med frit Udblik over hele Egnen ned til Kjøge Bugt, og lige Nord for Højen er der ved Ørsted en dyb Sænkning, i hvilken en Bæk, der løber i Retning mod Kirke Syv, udspringer, saa at der altsaa heller ikke har været savnet Kildevand i umiddelbar Nærhed af dette Samlingssted. Vejen har fortsat videre

Oprensset Vadested fra en gammel Vej.
Aaløbet mellem Store Valby og Gundsøllille.

imod Sydvest, hvad der kan ses af Retningen af en nu forsvunden Langdysse, der har ligget omtrent midt imellem Tinghøjen og Truelstrup.

Forbindelseslinjen mellem denne Tinghøj ved Ørsted og Tinghøjene ved Helvigmagle gaar forbi Viby og Syv Kirke, hvor der netop har ligget nogle Gravhøje paa Rad i Vejens Retning, og derefter har Vejen saa fortsat over Øm, hvor den ligeledes har passeret flere Gravhøje, af hvilke en ved Hvilebjerggaard nu er sløjftet.

For den Egns Vedkommende, der har sluttet sig om Tinghøjen ved Ørsted, er det endnu muligt at danne sig et omtrentligt Billede af den gamle Oldtidsbygd, idet der er bevaret saa mange Gravhøje langs Sydsiden af den udtørrede Ramsømaglesø og andre Moser, som Kornerup Aa (Langvad Aa) løber igennem, og som sikkert den Gang har været Søer, at man ganske nøje kan se, at Oldtidsmenneskene har boet netop hvor Kirke Syv, Øster Syv, Ramsømagle og Gadstrup nu ligger. Fra disse Steder har der saa gaaet Veje op imod Samlingspladsen ved Tinghøjen, og de kan tildels genfindes i de

Veje, som nu fører fra de nævnte Steder til Ramsøllille. Mod Vest har den Bebyggelse, der har samlet sig om Tinghøjen ved Ørsted, strakt sig til de store Skovstrækninger ved Skjoldenæsholm, hvilket kan ses deraf, at man kan spore en Oldtidsvej, der fra Tinghøjen er gaaet lige imod Vest over Birkede og Syd om Søster Svenstrup og Bregentved, og langs hvilken der har ligget flere, nu tildels ødelagte, Langdysser i denne Vejs Retning.

Paa samme Maade kan man følge en Vej fra Tinghøjen ved Ørsted imod Nordvest over Daastrup og Osted til Vættensbjerg og Hulegaard ved den Bæk, der kommer fra Avnsø og løber mellem Skov Hastrup og Særløse og derpaa følger Kallundborgbanen til Lejre Station. Nord for denne Bæk kan Vejen følges gennem en Række for største Delen sløjfede Dysser op til Kirke Saaby, hvor Samlingsstedet for det nuværende Voldborg Herred antagelig har været. Her findes ganske vist ingen Lokalitet, der bærer Navnet Tinghøj, men det gamle Samlingssted har sikkert været Vest for Byen paa en af de Højder, der ligger her. En smuk Høj række har i sin Tid netop peget ind mod dette Sted, men nu er kun de to saakaldte Præstehøje tilbage af denne Række. En Gaard, der ligger Øst for disse Præstehøje, bærer Navnet Kildegård, og lige ved, imod Syd, har der ligget en nu udtørret Sø, hvorfra Taderød Bæk er kommen, saa at der har været god Adgang til Kildevand paa dette Sted.

En Vej, der skulde have ført fra dette Samlingssted ved Kirke Saaby til Tinghøjene ved Helvigmagle, maa have passeret Lejre Aa ved Lejre paa det Sted, hvor der nu ligger Rester af en gammel Dæmning; men netop dette Anlæg er Skyld i, at det ikke mere er muligt at konstatere, om der virkelig her har været et gammelt Vadested. Det er dog meget rimeligt, at det er Tilfældet, da der nemlig igennem Herthadalen findes meget tydelige Vejspor, som netop peger i denne Retning.

Gaar vi nu tilbage til Tune igen, fører der i vore Dage en Vej fra denne By lige imod Nord til Hedehusene over Reerslev, og langs med den ligger der endnu en Række store, smukke og velbevarede Gravhøje. Tidligere har der endda ligget adskillige flere, saa det er tydeligt, at dette ogsaa er en Oldtidsvej. Nord for Hedehusene løber Gravhøjenes

Vejspor ved Østenden af Herthadalen.

Række mere imod Øst i Retning af Sengeløse og Vridsløsemagle, og ser man paa Terrainet, da er det ogsaa tydeligt, at skulde Vejen have ført videre, maatte den gaa Øst om de store Mosedrag: Vadsby Mose og Sengeløse Mose. Ved Vridsløsemagle er der en Strimmel højt Land mellem Sengeløse Mose og Porsemose, og her kan Vejen have ført videre imod Nord over Nybølle til Smørum. Ved Nybølle skal Vejen passere Nybølle Aa, men det passer ogsaa godt med, at den nuværende Bro her i sit Navn Nybøllevad Bro gemmer Mindet om, at der her har været et gammelt Vadested. Yderligere har der Syd for dette Vadested ligget to nu udpløjede Gravhøje, og Nord for det ligger den bevarede Gravhøj Olehøj, saa at der ikke kan være Tvivl om, at der her maa have været Færdsel allerede i Oldtiden. Imellem Nybølle og Smørum har der ligget flere Høje, af hvilke den meget store og smukke Gyngenhøj er bevaret endnu. Smørum er en gammel Herredsby, hvorefter Smørum Herred er opkaldt, saa den nævnte Vej imellem Tune og Smørum er sikkert ogsaa den gamle Forbindelsesvej mellem to af Oldtidens Samlingssteder.

Egnen Nord for Tune har været meget rig paa Gravhøje

og altsaa været tæt bebygget. Da Afstanden herfra til henholdsvis Tune og Smørum imidlertid er for lang til, at man har haft disse to Steder som Samlingssteder for hele denne Bebyggelse, maa det antages, at der i Egnen Nordøst for Hedehusene har været et Samlingssted for den Egn, der ligger mellem Store Vejleaa og Lille Vejleaa, og som senere har udgjort det saakaldte Lille Herred. Stedet skal sikkert søges lige Nord for Baldersbrønde, hvor man ogsaa finder det højeste Punkt (45 m) i hele denne Egn, og hvor der i sin Tid har ligget en Gruppe paa otte nu fuldstændig sløjfede Gravhøje. Navnet Baldersbrønde tyder jo i sig selv paa Vandrigdom, og imod Vest findes ved Kallerup Kilderne, der danner Hove Aa, og lige Øst for dette Sted findes Kilderne til en Bæk, der løber imod Nord til Sengeløse Mose.

I denne Forbindelse er det ogsaa værd at lægge Mærke til, at Kallerup-Runestenen er fundet omtrent paa dette Sted. Den er nu opstillet ved Hedehusenes nye Kirke, men har tidligere staaet ved Roskilde Landevej dér, hvor Vejen til Kallerup drejer af. Den blev fundet i 1827 paa Gaardmand Niels Larsens Mark i Kallerup, hvor den laa saa dybt nedsunket i Jorden, at den næppe ragede en Tomme op over Jordsmonnet; Siden med Runeindskriften vendte nedad. Den blev opdaget af en Stenkløver, der skulde fjerne den, fordi den lagde Hindringer i Vejen for Markens Behandling, og Fundet blev af Præsten Pastor Mossin meddelt til Oldsagskommissionen. Aaret efter blev den undersøgt af Finn Magnusen, Rasmus Rask, C. J. Thomsen og Werlauff, men derefter fik den Lov til at blive liggende paa Marken, indtil Worsaae i 1850 genfandt den, næsten aldeles tildækket med Jord igen og med nogle af Runerne beskadigede af Harve og Plov, som var gaaet hen over Stenen. Han fik den flyttet til Pladsen ved Landevejen, og her blev den i 1882 (og senere) undersøgt af vor Førstemand paa Runeforskningens Omraade, Ludvig Wimmer. Han læste Indskriften saaledes: „Svidingen Hornbores Sten“, det vil sige en Sten rejst over en Mand ved Navn Hornbore, en Ætling af en anden, der hed Svide, og Wimmer daterede Stenen efter Sprogformen til Tiden 800—825 e. Kr.

Da Kommissionen i 1828 var herude, fandt den, at Stenen laa i Nærheden af tre, for det meste ødelagte, Stensætninger,

følgende tæt paa hinanden, der af Beboerne kaldtes for „Gættetinget”. Det er det samme Sted, som af Resen i hans Danske Atlas fra 1680'erne beskrives saaledes: Paa Kallerup Mark er der ogsaa forskellige Stendysser, mellem hvilke der

Kallerup-Runestenen.

Billedet er taget, da Stenen stod ved Roskildevejen; nu er den henflyttet til den nye Kirke i Hedehusene.

er een, som er 64 Skridt lang og 7 bred, og hvis Omkreds dannes af 57 store Sten; dens Beliggenhed er ikke i en lige Linje fra Øst til Vest, som ved andre lignende Mindesmærker, men fra Syd til Nord. Der er ogsaa en flad Grund af kreds-rund Form, hvis Omkreds dannes af forskellige meget store, sammenstillede Sten og omfatter 130 Skridt, men midtpaa er der en Sten, der forestiller Tronsædet. Der er ogsaa tæt ved et andet lignende Alter. Begge kaldes Jættetinget. Der er ogsaa dér et hedensk Alter, kaldet Koedys, med en flad Sten af mærkelig Størrelse hvilende paa andre.”

Den rigtige Forstaaelse af, hvad denne Anbringelse af

Runestenen i Nærheden af de tre Langdysser har betydet, har Worsaae allerede haft. I sin Notebog har han bemærket, at Stenen blev fundet tæt ved den „forlængst aflagte, ældgamle Vej mellem København og Roskilde“, og han opkaster det Spørgsmaal: „Skulde den maaske fra først af paa gammel Vis have staaet nær alfar Vej, hvor Odin havde befalet, at gæv Mands Bautasten burde staa?“ Vi kan besvare hans Spørgsmaal med et Ja, fordi vi rundt omkring i Norden har truffet Runestenerne opstillede netop langs med Oldtidsvejlinjerne, saaledes at den gamle Overlevering i sin Kærne har vist sig at være rigtig.⁵⁾

Det nuværende Smørum Herred strækker sig imod Syd helt ned til Kjøge Bugt, og saaledes har Inddelingen sikkert ogsaa været allerede i Oldtiden. Terrainet imellem Store Vejleaa og Harrestrup Aa er nemlig meget fladt og har derfor ikke haft mange Kilder, men det vil igen sige, at Egnen ikke har været meget bebygget. At der heller ikke findes ret mange Gravhøje paa denne Egn, turde tyde i samme Retning. Fra Smørum er der ogsaa gaaet en Vej langs Østsiden af Store Vejleaa til Mundingen af denne Aa og en anden til Stranden ved Avedøre Holme.

Lige Øst for Smørum ligger Tinghøjen ved Buddinge, som har været Tingsted for Sokkelund Herred, og som sikkert efter sin Beliggenhed er et gammelt Samlingssted for hele denne Egn lige fra Oldtiden, og hvor Navnet Kildebakke Gaard endnu vidner om Kilden i Tinghøjens Nærhed. Af Forbindelsesvejen mellem Smørum og denne Tinghøj eksisterer der endnu nogle Stykker som Vej, nemlig en Strækning af Frederikssundsvejen Vest for Ballerup ved Pederstrup Mølle og Vejen fra Syvendehus gennem Hjortespring over Klavsdal Bro til Nord for Gladsakse.

Fra Tinghøjen ved Buddinge har der ført Veje til Mundingen af Strandmølleaaen, Nord om Gentofte Sø til Hvidøre, til Utterslev Mose, over Mørkhøj og Husum til Valby samt til Bagsværd. Til Trods for den stærke Bebyggelse, som netop dette Terrain har været Genstand for i Aarhundredernes Løb, kan disse Veje dog endnu delvis spores i det nuværende Vejnet.

Endnu en Lokalitet er der i denne Forbindelse Grund til at

lægge Mærke til. Det er en Høj ved Roskilde Fjord lige Syd for Udløbet af Hove Aa, der endnu bærer Navnet Tinghøj, og som meget godt kan være et gammelt Samlingssted for Befolkningen paa denne Egn allerede i Oldtiden. Vejen fra Roskilde over Himmelev til Store Valby, som ligger tæt Syd for Tinghøjen, er afgjort en Oldtidsvej, idet der langs den endnu findes eller har ligget en Mængde Gravhøje, heriblandt lidt Nord for Himmelev Langdyssen Lammedysse, som ligger i Vejens Retning. Ogsaa langs Vejen fra denne Tinghøj mod Øst til Smørum findes der en Mængde Gravhøje, delvis fra Stenalderen, saa at denne Vej sikkert er meget gammel.

Omtrent saaledes maa vi tænke os, at Vejlinjerne har forløbet, naar vi benytter det Stof, som de arkæologiske Forhold og Studiet af Terrænet giver os.

Men ogsaa gennem de forskellige Steders Navne kan vi faa Oplysning om, hvorledes Bebyggelsen er skredet frem. Ældst er de ganske korte Stednavne, derefter følger i Alder de Navne, der ender paa -inge og -um (oprindeligt -heim) og -sted, saa de, hvis sidste Led er -lev og -løse, og endelig som de yngste de, der ender paa -by, -torp (-strup, -rup), -bølle og -rød. Blandt Amtets Stednavne hører Tune og Smørum, der begge er Herredsbyer, samt Øm og Glim til mellem de ældste. Øm ligger netop ved en af de nævnte Oldtidsveje, hvor denne skærer et Vandløb, altsaa et ganske naturligt Sted at lægge en fast Bebyggelse.

Andetsteds⁶⁾ er det blevet paavist, at Byer med Navne endende paa -lev ligger langs med Vejlinjer, som enten er opstaede eller har haft særlig Betydning ved Oldtidens Slutning, da Danmark samles til et fælles Rige, idet de fører saa direkte som muligt fra den ene Ende af Landet til den anden eller tjener til at forbinde de vigtige Punkter, f. Eks. Sysseltingene, med hinanden.

Undersøger man nu for Københavns Amts Vedkommende de Vejlinjer, som har forbundet eller ført til Byerne paa -lev, ser man, at de udgør en stor Stjerne, i hvis Midtpunkt man finder ikke det nuværende Lejre, men et Sted, der ligger ganske lidt sydligere. Fra dette Sted gaar der endnu den Dag i Dag en Vej op gennem Horns Herred over Kirke Saaby, Rye og Hylinge, hvorpaa den deler sig imod Vest til Ferslev og Venslev

og en Havneplads ved Kyndby Huse i Læ af Kyndby Rev og imod Øst over Skibby til Skuldelev, Tørslev og Gjerlev og det gamle Overfartssted til Sundby.

Lige imod Nord fører endnu en Vej over Gjevninge, hvor Vadestedet over Lejre Aa ogsaa eksisterer endnu, og videre over Herslev til Bogenæs og den bekvemme Landingsplads ved Roskilde Fjord i Ølvig. En anden Vej har ført over Svo-gerslev, hvorfra den endnu eksisterer til Kattinge Vig og Landingspladsen her.

Imod Nordøst har ført den tidligere omtalte Vej over Ting-højene ved Helvigmagle til Roskilde, hvor Vejen har delt sig, idet en nordlig Gren er gaaet over Himmelev, Aagerup, Hved-strup og Herringløse til Smørum og videre over Maaløv til Kirke Værløse og Farum og Egnen Nord for Furesøen. En Sidevej til denne Vej har fra Himmelev ført over Veddelev til en Landingsplads ved Roskilde Fjord, og en anden Sidevej har den ældgamle Vej langs Østsiden af Roskilde Fjord væ-ret. Den sydlige Gren har fra Roskilde ført over Fløng og langs Sydsiden af Vadsby og Sengeløse Mose over Sengeløse og Vridsløsemagle, hvorpaa den igen har delt sig henholdsvis over Herlev og Gladsakse til det gamle Landingssted ved Hvidøre, over Islev og Brønshøj til Utterslev og Munden af Rosbækken, og til Serritslev og den gamle Landingsplads, hvor København er opstaaet, og endelig over Vigerslev til Munden af Harrestrup Aa, hvor der har været en gammel Landingsplads ved Kallebodstrand. Ved Hvidøre har man Ef-terretning om, at der har ligget en gammel Kongsgaard, og som Landingsplads er Stedet jo kendt i Historien fra den Gang, Kristiern II.s Dronning Elisabeth steg i Land her 1515 og herfra holdt sit Indtog i København.

Endnu en Vej har ført fra Færdselscentret ved Lejre Aa imod Øst, nemlig over Vindinge og Reerslev, Thorslunde og Ishøj til Munden af Store Vejleaa, der allerede ved de æl-dre Gravhøjveje var mærket som en meget gammel Boplads, og det synes saaledes, som denne Aamunding langt ned i Ti-den har spillet en Rolle som Landingsplads, en Rolle, som sikkert Tilsandingen senere har gjort en Ende paa.

Den nuværende Vej fra Lejre over Kirke Syv og Gadstrup har den Gang ført videre over Snoldelev, hvorfra den endnu

eksisterer over Karlslunde til Mosede Klint. Som allerede omtalt har der i Oldtiden strakt sig en Vig fra Karlslunde imod Syd ud for Karlstrup og Solrød, og denne Vig har haft sin Forbindelse med Kjøge Bugt lige Syd for Mosede Klint, og her har der altsaa været en fortrinlig Landingsplads med en god naturlig Havn, som ogsaa kendes fra historisk Tid.

Fra Lejre fører endnu en Vej lige imod Syd over Allerslev og Osted, og den kan stadig følges i lige Linje over Borup, Kimmerslev, Regnemark, hvor den passerer Kjøge Aa, Gjørslev, Terslev, Haslev, Vester Egede, Everdrup, Snesere, Baarse, Dyrlev og Ørslev til Stensby, hvorfra Overfarten til Falster har fundet Sted. Dette har altsaa været den lige og vigtige Vejlinje fra Lejre til Sydsjælland og Danmarks sydligste Øer, og det kan derfor ikke undre, at der langs denne vigtige Vejlinje findes Levninger af Voldsteder ved Gjørslev, mellem Haslev og Vester Egede, og ved Stensby.

Imod Sydvest har der ført en Vej over Særløse og Nord om Valsøllille Sø og Haraldsted Sø, og langs med denne Vej findes Voldstederne Skjoldenæs ved Valsøllille Sø og Voldstedet ved Gjörlev Sø, beherskende Passet mellem denne Sø og Haraldsted Sø.^{s)}

Imod Vest har der ført en Vej over Kidserup og Kirke Hvalsø, af hvilken der endnu er meget tydelige Spor i Skoven ved Ledreborg, idet den har gaaet, hvor den østlige Skovkant har et betydeligt Fremspring imod Øst. Denne Vej har gaaet tværs igennem Sjælland, hvor man Vest for Bromme Kirke træffer Navnene Skaftlev, Hallelev og Ørslev langs den; den har netop skaaret en nord—sydgaaende Vej i Solbjerg, som synes at have været et vigtigt gammelt Færdselspunkt, maa-ske fordi det er et gammelt Kultsted for Soldyrkelsen.

Endelig har endnu en Vej ført lige imod Vest, idet den har passeret Elverdams Aa ved Aastrup og derpaa fulgt den samme Retning som den saakaldte „Skovvej”.

Lejre er saaledes et gammelt Knudepunkt for hele Færdslen i det østlige Sjælland, ja man kan godt sige hele Sjælland og hele Danmark; thi ligesom vi har set en næsten snorlige Vej gaa imod Syd til Falster, kan den ovennævnte Vej over Aastrup følges omtrent i ganske lige Linje til Kallundborg Fjord, det gamle Hærvig, og denne Vej kan fortsættes i Jyl-

Vejspor i Skoven mellem Ledreborg og Herthadalen.

Det ses, at Vejen har bestaaet af en Række parallelle Hulveje.

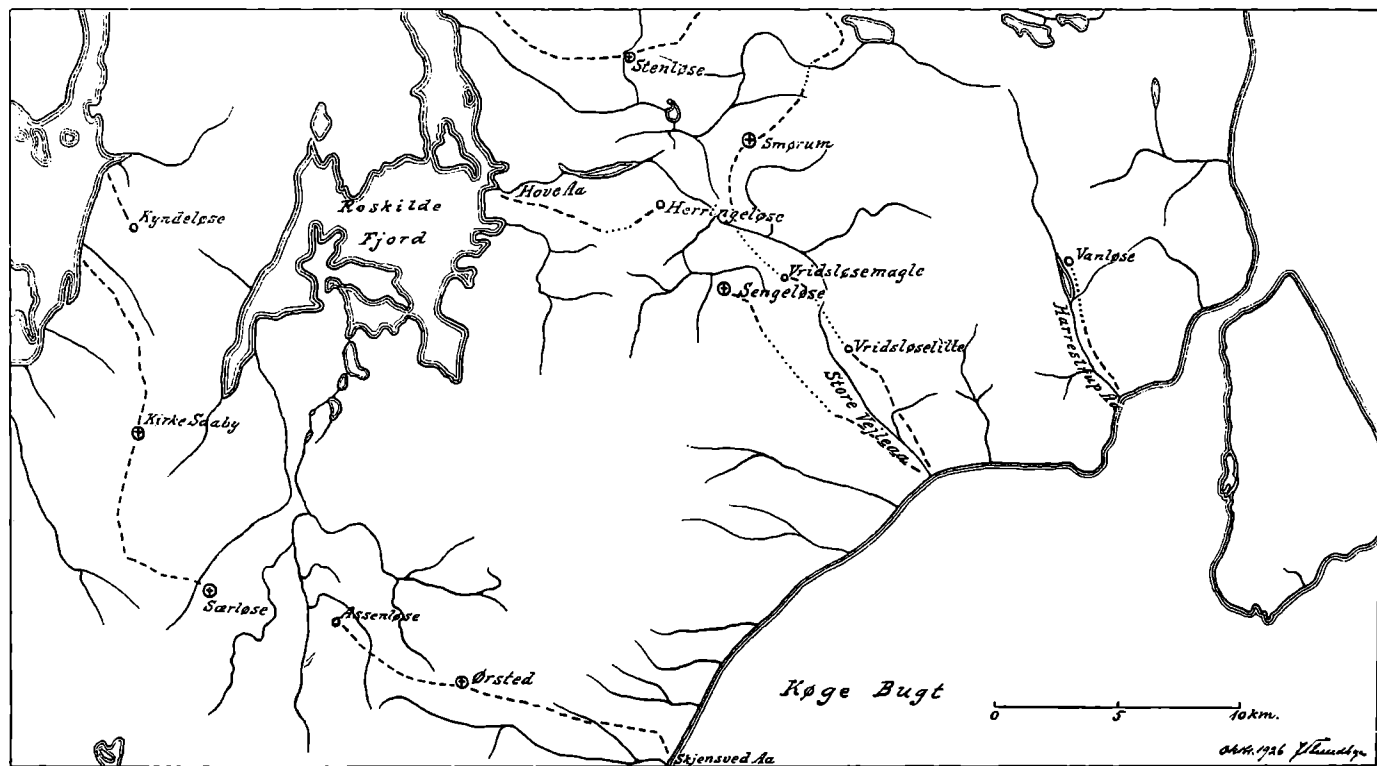
land fra Gyllingnæs imod Nordvest.⁹⁾ Man skulde da synes, at Egnen ved Lejre maatte være fuld af gamle Vejspor; men det er den ikke. Dette skyldes imidlertid, at de fleste af Oldtidens Veje benyttes den Dag i Dag, og Reguleringen af Vejene og Befæstelsen af dem har i Tidens Løb slettet deres gamle Præg og udjævnet de mange parallelle Hulveje, som de oprindelig maa have bestaaet af. Ogsaa ved Lejre Aa skulde man tro, at der var paaviselige Rester af de gamle Vadesteder, der maa have været her; men forskellige sammenstødende Forhold har uheldigvis gjort, hvad de kunde, for at udslette Sporene. Anlægget af Alléen til Ledreborg og af Kallundborgbanen har i høj Grad virket forstyrrende paa de Oldtidslevninger, der maa have været her, og Aaløbet er nu saa reguleret, at man i hvert Tilfælde ikke uden Anvendelse af et Bor kan paavise et gammelt Vadested. Dog fører der mellem det nuværende Lejre og Alléen ved Ledreborg Rester af en Dæmning over Aadalen. Sophus Müller¹⁰⁾ har opfattet denne Dæmning som en gammel Vejdæmning, og Vilh. la Cour¹¹⁾ har udtalt sig om den paa lignende Maade. „Dæmningen er”, siger han,

„gennemgaaende vel bevaret, særlig i Vest. Dens fulde Længde er ca. 185 m, men den østligste Tredjedel er dog noget omformet ved Afgravninger, og det er umuligt at angive, hvorledes Afslutningen ved Aaløbet oprindelig har været. Rygningen er fra 3,5 til 5,5 m bred, Sideskraaningerne fra 2—4 m. Hele Dæmningen kan saaledes naa den antagelige Bredde af 14—15 m, og den har udgjort en fortræffelig Kørebane over det vaade Engdrag, over hvilket den løfter sig ca. $1\frac{1}{2}$ —2 m. Ved den vestlige Ende svinger den en Kende mod Nord, inden den — ca. 80 m ude i Engen — bøjer ret imod Øst.” Denne Dæmning er altsaa i sig selv et betydeligt Mindesmærke; men der er noget ved disse Bøjninger, der ikke rigtig passer med en Vejdæmning, som man sikkert vilde have anlagt saa vidt muligt ligeløbende. Maaske er Forklaringen, at senere Tider har benyttet den oprindelige Vejdæmning som Mølledæmning og derfor har foretaget en Del Afgravninger og Forandringer ved den, men kun en nøjere Undersøgelse med Udgravninger kan klare dette Spørgsmaal. I hvert Tilfælde maa man sige, at her ligger et gammelt Bygværk netop paa det Sted, hvor alt tyder paa, at der allerede i Oldtiden har været et meget vigtigt Færdselspunkt.

Ved de nævnte Vejlinjer, langs hvilke Byerne med Navne paa -lev ligger, træffes ogsaa en Del Byer, hvis Navne ender paa -løse. Disse Byer ligger imidlertid ogsaa paa et helt andet System af Veje; det er Veje, der fra de forskellige Landingspladser er gaaet midt igennem de forskellige Herreder og som Regel hen imod eller passerende de nævnte gamle Samlingssteder.

Saaledes har der fra Munden af Harrestrup Aa gaaet en Vej i Retning mod Tinghøjen ved Buddinge, passerende Vanløse. Til Smørum har der ført en Vej fra Munden af Store Vejleaa over Vridsløselille og Vridsløsemagle, og den har ført videre til Kirke Værløse og Lille Værløse. I Tune Herred kendes ikke nu noget Stednavn paa -løse, men det kan hænge sammen med de forandrede Landingsforhold her, efter at den tidligere omtalte Vig er sandet til. Fra Munden af Skjensved Aa har der ført en Vej over Ørsted til Assenløse.

Ved Holbæk Fjord har der været Landingspladser ved Munden af Bramsnæs Vig, hvor der endnu den Dag i Dag

Veje mellem Samlingsstederne og de vigtigste Landingspladser i Oldtidens Slutning.

De stærkt punkterede Linjer angiver de endnu bevarede Veje, medens de svagt punkterede betegner de nu forsvundne Veje.

findes en saadan ved Ejby Bro, og herfra har der gaaet en Vej over Kirke Saaby til Særløse, medens en anden Landingsplads har været lidt nordligere ved Vellerup Vig, og herfra har der gaaet Vej over Kyndeløse til Kirke Saaby.

Endelig har der ved Roskilde Fjord været Landingsplads ved Munden af Hove Aa, og herfra har der gaaet en Vej over det omtalte Tingsted ved Gjerdrup til Herringløse.

Denne Beliggenhed af Byerne, hvis Navn ender paa -løse, ved Veje fra Landingspladser ind til Samlingspunkterne for forskellige Herreder, passer med den Tanke, Lektor H.V. Clausen har fremsat¹²⁾, nemlig at der i Forleddet i disse Navne skulde skjule sig Navnene paa de Totem, som Høvdingerne og deres Æt og Følge følte sig værnede af, og som derfor har været brugt som Felttegn. Byerne skulde da være „Garnisonssteder” for de Afdelinger af Hirden, som bar disse Felttegn. Saadanne „Garnisonssteder” kunde jo ikke vælges bedre end paa de store Hovedveje, der udstraalede fra Kongesædet, og endvidere paa Steder, der stod i direkte Vejforbindelse med de vigtigere Landingspladser, hvor det dels maatte formodes, at Forsvarsskibene fandtes, og som dels var Steder, der skulde værnes imod fjendtlige Overfald.

Da Roskilde i historisk Tid indtog Lejres Stilling, kom dette imidlertid ikke til at spille nogen større Rolle for Vejnettet, idet Afstanden imellem de to Byer i Virkeligheden er ganske kort. Alle Veje imod Vest kom dog naturligt til stadig at føre over Lejre, og Vejene imod Nordøst til Skaane havde jo allerede ført over Roskilde. Kun Forbindelsen imod Syd blev paavirket af Flytningen, og Vejen er da fra Roskilde antagelig gaaet over Kamstrup, Ramsømagle og Ramsølille til Ørsted, hvorpaa den lidt Nord for Borup har sluttet sig til den gamle Vejlinje.

J. T. Lundbye.